

деревина, от тота, – додала з незвичайною побожністю, указуючи на **смереку**, – охоронила мене від смерті, спровадила твою матір і утримала і досі при житті» [3, с. 333];

Частотність комбінованих метафор у мові творів О. Кобилянської, до складу яких уходять номени на позначення флоро-номенів, незначна, але в системі зображальних засобів відтворення мовної картини світу вони відіграють помітну роль: «Там пишалася рік-річно перед ним у **покірній гордості пишеця**, а там ріс овес, а тут, недалеко бурдея, простяглося майже цюроку **біле море цвітів гречки**, а тут, направо, зеленіла конюшина, а там, далі, **шелестіла тайком кукурудза**, і все так тягнулося всюди на відміну, і лише що сей кусень поля належав сьому, а той тому» [3, с. 103]. Ця багаточленна метафорична структура складається з субстантивних **покірна гордість пишеця**, **біле море цвітів** та атрибутивної **шелестіла тайком кукурудза**.

У поетичній мові О. Кобилянської найчастотнішими є дієслівні метафори, досить часто вживаються субстантивні та атрибутивні. Значно менше виявлено прикметникових комбінованих метафор. Метафоричні образи, створені письменницею, насичені асоціативним багатством, вражають структурністю фрази, точністю вислову, лаконічністю думки на тлі витонченої мальовничості доквілля. Метафори є характерною ознакою мовотворчості О. Кобилянської, вони виконують важливу композиційну та змістову функцію, яка й визначає неповторність стилю письменниці.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Языковая метафора // Лингвистика и поэтика. – М., 1979.
2. Кобилянська О. Повісті. Оповідання. Новели / О. Кобилянська. – К. : Наукова думка, 1988. – 667 с.
3. Кобилянська О. Твори: в 5-ти т. – Т. 3 / упоряд., підгот. текстів та прим. Ф. Погребенника. – К. : Держлітвидав УРСР, 1963. – 439 с.
4. Кобилянська О. Твори: У 3 т. – Т. 3 / О. Кобилянська. – Державне видавництво художньої літератури, 1956. – 638 с.
5. Кобилянська О. Ю. Слова зворушеного серця : Щоденники. Автобіографії. Листи. Статті та спогади / О. Ю. Кобилянська ; упоряд., передм. Ф. П. Погребенника. – К. : Дніпро, 1982. – 359 с.
6. Коптілов В. В. Метафора Миколи Бажана / В. В. Коптілов // Укр. мова і л-ра в шк. – 1979. – № 10. – С. 21–28.
7. Лисиченко Т. Ю. Динаміка метафори в ідіолекті М. Т. Рильського: Дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / Т. Ю. Лисиченко – Харків, 2011. – 220 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / Уклад.: Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко. – 2-е вид., випр., допов. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с.
9. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 456 с.

УДК 81'27:811.521

О. Ю. Літінська,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

КЛЮЧОВІ СЛОВА 「氣」 ТА 「氣をつかう」 У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена проблемі інтерпретації та розрізнення ключових слів японської мови, визначенню культурних парадигм, що пов'язані з цими концептами. Розглядаються типові ситуації вживання концептів 「氣」 та 「氣をつかう」, встановлюється семантична відмінність між близькими фразеологічними одиницями, наводяться приклади часто вживаних фраз у семантичному полі концепту 「氣」.

Ключові слова: японська мова, концепт, прагматика, культурні і мовні константи, «ключове слово».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА 「氣」 И 「氣をつかう」 В ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена проблеме интерпретации и различения ключевых слов японского языка, определению культурных парадигм, связанных с этими концептами. Рассматриваются типичные ситуации употребления концептов 「氣」 и 「氣をつかう」, устанавливается семантическая разница между близкими фразеологическими единицами, приводятся примеры часто употребляемых фраз в семантическом поле концепта 「氣」.

Ключевые слова: японский язык, концепт, прагматика, культурные и языковые константы, «ключевое слово».

KEY WORDS 「氣」 AND 「氣をつかう」 IN JAPANESE

The article deals with the problem of interpretation of keywords in Japanese language, the definition of cultural paradigms associated with these concepts. We consider the typical situation of using concepts 「氣」 and 「氣をつかう」, set the semantic difference between close phraseological units and describe examples of frequently used phrases in the semantic field of the concept 「氣」. In our opinion keywords 「氣」 and 「氣をつかう」 directly related to everyday life Japanese and show Japanese worldview and characterizing special attitude to learning and work. It is in these areas (academic and business) we can see an intensive cultural exchange between Japan and Ukraine, which determines the relevance of this research. In daily life, keyword 「氣をつかう」 closely associated with the concept of «work spirit» and «fatigue». Results of the research can be used to further study, for example, to compare concepts 氣 and 魂 (tamashii) and cultural generalizations about metaphysical concepts Japanese.

Key words: Japanese, concept, pragmatic, cultural and linguistic constants «keyword».

Постановка проблеми. З двадцятих років минулого століття, завдяки роботам багатьох лінгвістів і культурологів, утвердилось одне з основних правил сучасних культурологічних досліджень: без знайомства з мовою, неможливо збагнути сутність культури, оскільки між життям суспільства і мовою, на якому воно говорить, існує тісний зв'язок. Справедливо і зворотне твердження: без знання культурного контексту, інколи неможливо відповідним чином інтерпретувати той чи інший феномен мови.

Едвард Сепір називає мову символічним керівництвом до розуміння культури. У роботі «The Status of Linguistics as Science» (1929) він пише: «Велика ілюзія думати, що людина за своєю суттю пристосована до реальності, що орієнтується в ній без використання мови і що мова це всього-лише випадковий набір інструментів, за допомогою яких вирішуються конкретні проблеми комунікації або мислення. Насправді, «реальний світ – це доповнення, яке без усвідомлення добувається до мовних звичок певної групи» [5, pp. 209–210]. Ідеї Сепіра були розвинені його послідовником Б.Л. Уорфом і на цих засадах була сформульована *гіпотеза лінгвістичної відносності*, згідно з якою структура мови визначає структуру мислення і спосіб пізнання зовнішнього світу [2, с. 209]. Спираючись на гіпотезу Сепіра-Уорфа, вчені-лінгвісти (Хаймс, Гердер, Діксон та ін.) звернулися до проблеми співставлення культур на основі порівняння лексичного складу мов, була визначена головна теза теорії прямої залежності між словниковою і культурною розробленістю (Гердер, 1966) [3], а саме: висока щільність лексичних одиниць, що відносяться до однієї семантичної сфери є показником інтересу, який властивий даній культурі.

А. Вежбицька відзначає, що «поряд з «культурною розробленістю» і «частотністю», є ще один важливий принцип, що пов'язує лексичний склад мови і культури – це принцип «ключових слів»» [1, с. 24], а також дає визначення: «Ключові слова – це слова, особливо важливі і показові для окремо взятої культури» [1, с. 24]. Універсального і однозначного механізму виокремлення «ключових слів» не існує, але вони повинні відповідати, як мінімум, двом критеріями: 1) бути загальноживаними і 2) часто використовуватися в одній семантичній сфері або перебувати в центрі цілого фразеологічного сімейства. Також, наголошується, що «[...] гіпотетичне «ключове слово» часто зустрічається в прислів'ях, приказках, популярних піснях, назвах книг, тощо» [1, с. 25].

Вивчаючи мову і культуру Японії, постійно маємо справу з «ключовими словами», відособленість яких повністю або частково визначається за критеріями Вежбицької. Також, формат словника «ключових слів» або «концептів» є популярним серед західних і японських дослідників. Проблема ключових слів японської культури розглядалась багатьма дослідниками: Вежбицька (1991), Де Мент (2004), Лебра (1930), Хонна, Хоффер (1989) та ін.

Мета статті: дослідити особливості вживання двох семантично близьких «ключових словах» японської мови і культури: 気 і 気をつかう. На нашу думку, ці ключові слова безпосередньо стосуються повсякденного життя японців, змальовують особливості японського світосприйняття та характеризують їх ставлення до навчання й роботи. Саме в цих сферах (академічній та діловій) останнім часом відбувається інтенсивний культурний обмін між Японією і Україною, що зумовлює актуальність дослідження. **Матеріал дослідження:** лексикологічні дані японських тлумачних словників, експліцитні рекомендації щодо узусу лексичних одиниць від носіїв японської мови.

Згідно одного з найбільших онлайн-словників японської мови <http://jisho.org>, 気 займає 113 місце серед 2500 найбільш часто вживаних ієрогліфів в газетах. 気 також знаходиться в центрі сімейства фразеологізмів, фразеологічних словосполучень та ідіом [4]. Наприклад, якщо щось або хтось відповідає японському смаку, про це говорять 「気にいる」 (що означає «підходяще», «прийнятне», «легкотравне» і т.п.); якщо щось привертає увагу, про це говорять 「気になりました」; якщо ж хтось демонструє недостатній рівень емоційної залученості, старанності, виявляє неготовність витратити свою енергію і вкладати душу в роботу або навчання, то про таку людину і про результат її роботи часто говорять 「気に食わない」 (неприйнятне, те, що неможливо спожити і засвоїти).

Приклади фразеологічних одиниць з «ключовим словом» 気.

дух, душа; характер; смак	気が合う	зійтися характерами, добре розуміти один одного, добре уживатися
	気の荒い	буйний, сварливий
	気の短かい	запальний, нетерплячий, поривистий;
	気の長い	терплячий, наполегливий
	気の病	нервовий розлад
почуття, настрої	気にする	брати близько до серця, турбуватися
	気になる	лежати на серці, турбувати
	気の毒	сумний, жалюгідний, нещасний
	気が変わる	бути непостійним, змінювати свої наміри
	気が咎める	відчувати докори сумління
	気にかける	брати близько до серця, турбуватися
	気をつかう	піклуватися, брати до уваги
намір, схильність	気がある	цікавитися чимось, мати схильність до чогось.
	気が向く	мати намір щось зробити.
розум, свідомість	気の変な	не при своєму розумі
	気が遠くなる	непритомніти
увага	気がつく	звертати увагу, помічати
	気がつかない	неуважний, розсіяний
	気にとめる	пам'ятати, брати до уваги
	気を許す	бути безтурботним, бути занадто довірливим

В японській культурі поняття 気 має більш практичний, орудійний зміст, ніж метафізична концепція «душі» («духу») в українській мові. Безпосередньо на це вказує «ключове слово» 気をつかう, яке можна перекласти як «використання душі», «робота духу». Оскільки це поняття належить до широкого семантичного поля «дії», воно значною мірою вплинуло на мовленнєву поведінку японців.

Яскравий приклад такого впливу – феномен «айдзюці». Термін айдзюці використовується для позначення коротких фраз-відгуків, які вимовляє слухач в процесі спілкування. Айдзюці це «фідбек» – сигнал про уважне вслухання в слова співрозмовника. Як правило, айдзюці це різні короткі слова та словосполучення: はい、ええ、うん (так), なるほど (а й справді!), そうですね (сама так, я такої ж думки), そうですか (та Ви що! Дійсно так?), ほんとう, ほんとうに (дійсно, правда, насправді) та інші. Вони використовуються коли один зі співрозмовників підтверджує своє розуміння суті сказаного. Найчастіше айдзюці зустрічаються у вільному типі дискурсу, коли співрозмовники обговорюють звичайну тему і використовують нейтрально-ввічливий або простий стиль мовлення. У діловому спілкуванні пропонується використовувати наступні фрази: замість 「はい」、「そうですね」 рекомендовано використовувати 「おっしゃる通りです」、「ありがとうございます」、「勉強になります」、「初めて聞きました」、「続きを教えてください」。Мета «айдзюці» – продемонструвати співрозмовнику свою симпатію (気をつかう), проявити таким чином турботу про іншу людину у всіх можливих аспектах і передбачити її бажання і потреби [6].

気をつかう. Особливості використання.

I Вибір ієрогліфа.	
気を使う	використовується, якщо мова йде про людину або предмет, в якості дієслова в поєднанні з прямим доповненням: наприклад, 仮名を使う, 漢字を使う, 現地の言葉を使う, 心を使う.
	«Увага» до найменших деталей в оточуючих людях, речах, «симпатія». Обов'язок і ознака хороших манер, вихованості, особа використовує своє 気– (розум, свідомість, енергію), щоб бути приємною, прийнятною для оточуючих людей (気にいる); 気 це інструмент і з його використанням пов'язано поняття втоми. Конкретні прояви людинолюбства і турботи [7].

気遣う	в поєднанні з 気, 心, 金, 筆 при утворенні іменника, наприклад, 仮名遣い, 言葉遣い, 心遣い.	Переживати, хвилюватися про різні речі, нервувати. Вислів описує справжнє, що йде від серця занепокоєння, яке переповнює особу думками про те, що відбувається, з 気遣う не пов'язана концепція втоми. Це підстава людських стосунків [7].
II Різниця між семантичними полями 気遣う і 気にする.		
気遣う	Семантичне поле – любов (愛情)	Переживання, засновані на доброті (やさしさ) і доброї волі [8].
気にする	Семантичне поле – страх (怖れ)	Рівень занепокоєння занадто високий [8].
III Характеристика людини. 気を使う人 і 気が利く人		
気を使う人	Звертати увагу на потреби інших людей, переживати, брати до уваги. Активна і багатослівна людина, перепитує про багато речей. Така поведінка може бути стомлюючою.	
気が利く	Бути уважним, тактовним, бути чутливим (до потреб інших). Проникливий спостерігач, який майже володіє читанням думок. Уважний і небагатослівний, не викликає стомлення.	

Висновки. Таким чином, 1) 気 можна розглядати в контексті відмінності японського і неамериканського. Якщо будь-яка ідея, звичай або товар імпортується з-за кордону, то його або відхиляють японці, або адаптують до японських смаків. З точки зору західної людини деякі приклади «японізації» можуть здатися «нерациональними». Наприклад, смак і дизайн упаковки деяких солодощів змінюється в залежності від сезону. Це тягне за собою додаткові виробничі витрати, але, на відміну від західного споживача, який вважає за краще завжди мати доступ до улюбленого продукту, японський покупець цінує відповідність сезону, до зміни яких він надзвичайно чутливий. Відповідність сезону це тільки одне з абстрактних якостей, що відрізняють японське від неамериканського. Сукупність таких якостей позначається за допомогою «ключового слова» 気, воно має широкий спектр значень і може перекладатися як «дух», «природа», «серце», «турбота», «почуття», «обережність», «настрій», «смак», «атмосфера».

2) Один з головних аспектів японського стилю життя визначено за допомогою «ключового слова» 気をつかう, який буквально означає «використовувати енергію», при цьому, мова йде про емоційну або духовну енергію і відсилає до системи міжособистісних взаємин з високим рівнем емоційних затрат і самовіддачі на всіх рівнях (бізнес, освіта, хобі, тощо), яка переважає в Японії. Людина повинна постійно думати про інших, стежити за тим, щоб його дії не порушували ніякі заборони і поведінкові табу. Менш ніж за 30 років Японія перетворилася з феодалної аграрної країни в індустріальну державу. Японія досягла цієї різкої метаморфози завдяки неймовірній кількості енергії і концентрації духу. Інтенсивний розвиток економіки і конкуренція між компаніями на міжнародному та національному рівнях в поєднанні з традиційним уявленням про гордість, сформували нову етику і змусило японців працювати з інтенсивністю, яка межує з одержимістю і ментальним розладом. Ця одержимість стала основним фактором, завдяки якому Японія відродилася після Першої та Другої світової війни і породила в 1980-ті роки симптом, відомий як 過労死 (кароосі) – смерть від перевтоми на роботі. І зараз, в повсякденному житті японців, «ключове слово» 気をつかう близько пов'язано з поняттям «робота духу» і «втома». Перспективи дослідження. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого дослідження «ключових слів» японської мови, наприклад, для порівняння концепції 気 і 魂 (тамасі) та культурологічних узагальнень щодо метафізичних концепцій японської мови.

Література:

1. Вежицкая Анна. Семантические универсали и описание языков / А. Вежицкая ; пер. с англ. А. Д. Шмелева ; под ред. Т. В. Булыгиной. – М. : Языки рус. культуры, 1999. – С. 263–305.
2. Уорф, Б.-Л. Наука и языкознание: о двух ошибочных воззрениях на речь и мышление, характеризующих систему естественной логики и о том, как слова и обычаи влияют на мышление / Б.-Л. Уорф // Языки как образ мира : сб. – М.; СПб., 2003. – С. 202–219.
3. Herder Johann Gottfried. Treatise on the origin of language (published 1772) / J. G. Herder. – New York: Frederik Unger, 1966
4. Japanese dictionary search results for 気.– Режим доступу : <http://jisho.org/search/%E6%B0%97>
5. Sapir, E. The Status of Linguistics as a Science / E. Sapir // Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality / E. Sapir ; ed. by David G. Mandelbaum. – Berkeley: University of California Press, 1949. – P. 160-166
6. 好感度を下げる3つのあいづち. – Режим доступу: http://www.yomiuri.co.jp/fukayomi/ichiran/20160603-OYT8T50000.html?page_no=2
7. 「使う」と「遣う」の日本語の言葉の違いをわかりやすく解説します. Режим доступу: <http://trendcatch.info/?p=1876>
8. 気にする、と気を遣うの違い. – Режим доступу: <http://ameblo.jp/kokoro-ya/entry-10606805606.html>

УДК 801.631.5+81'42+81'38=111

О. С. Маріна,

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ

ИНТЕРДИСКУРСИВНІСТЬ У КОНСТРУЮВАННІ ПАРАДОКСАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена виявленню особливостей конструювання парадоксальності в сучасному англomовному поетичному дискурсі в світлі інтердискурсивності. Остання є взаємодією поетичного дискурсу з різними жанрами нехудожнього дискурсу – юридичного, медичного. Інтернет-дискурсу та дискурсу новин. У сучасному англomовному поетичному дискурсі інтердискурсивність скеровує варіативність реалізації категорії парадоксальності від мікро- до мегaparadoxальних поетичних форм – неможливих поетичних світів – , а також зумовлює їх конструювання.

Ключові слова: когнітивно-дискурсивна категорія парадоксальності, парадоксальна поетична форма, інтердискурсивність, дискурсивний імпорт.

ОСОБЕННОСТИ КОНСТРУИРОВАНИЯ ПАРАДОКСАЛЬНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ АНГЛОЯЗЫЧНОМ ПОЭТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена выявлению особенностей конструирования парадоксальности в современном англоязычном поэтическом дискурсе в свете интердискурсивности. Последняя является взаимодействием поэтического дискурса